

Бурлаченко Майя Миколаївна, вчитель початкових класів

Герезенівського НВК

**НЕСТАНДАРТНІ ФОРМИ ТА ОРИГІНАЛЬНІ МЕТОДИКИ
ПРОВЕДЕННЯ СУЧАСНИХ УРОКІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА
В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ**

Як відійти від стереотипного мислення у педагогічній діяльності, зробити процес навчання цікавим і активним, створивши для цього комфортні умови? На кожному уроці вчитель повинен вишукувати неординарні засоби і методи їх проведення. Очевидно, одним із можливих варіантів розв'язання проблеми недостатньої ефективності традиційного уроку може стати застосування нетрадиційних методик на уроках.

Малювання – перший і найдоступніший з багатьох способів вираження на папері своїх думок і переживань. Дитячий малюнок – це завжди цікава пригода, яка тільки-но відбулася в уяві дитини і легко лягла на аркуш паперу. Але , малюючи, дитина не просто грається – вона навчається думати, спостерігати, порівнювати, фантазувати, мріяти, осягати красу навколишнього світу, гармонію і досконалість природи і мистецтва.

Завдання вчителя – розвивати і зберегти уміння дитини радіти, дивуватися побаченому, створювати свій власний світ, спостерігати й осягати світ навколо себе не тільки розумом, але й почуттями. Навчання образотворчому мистецтву – це у першу чергу виховання почуттів. Заняття образотворчою діяльністю не тільки розвивають пам'ять, увагу, привчають учнів думати, аналізувати, порівнювати, але й привчають до працелюбності, посидючості, старанності. Адже це так непросто - перенести на папір враження й образи, які виникли в уяві, закінчити «твір» і домогтися того, щоб усе вийшло так, як задумано.

Учні 6-річного віку на уроках образотворчого мистецтва часто не можуть опанувати елементи зображувальної діяльності, бо не розуміють доцільності більшості правил і вимог. Та варто запропонувати близьку їм тему або завдання в цікавій формі, все стає на свої місця: вони почувають себе у відповідній діяльності щасливими та успішними. Діти люблять займатися тим, що в них добре виходить. Але творча активність учнів на уроці не виникає сама по собі, її треба стимулювати, створюючи відповідну атмосферу.

Емоційний сплеск, захопленість, елементи гри – невід’ємна частина уроків образотворчого мистецтва. Сучасному вчителю необхідно вибрати те «зерно», що дасть змогу створити свою «міні-методику». У творчого вчителя і учні прагнутимуть до творчості. Творчий підхід учителя до побудови та проведення уроку, насиченість різноманітними прийомами, методами та формами викладання зможуть забезпечити його ефективність. Один із способів розвитку пізнавальної активності учнів – це використання нетрадиційних методик образотворчої діяльності, які дають змогу підвищити активність і привернути увагу учнів до навчання.

Як і всі інші шкільні предмети, уроки мистецтва плануються з дотриманням дидактичних закономірностей, їх структура (послідовність і взаємодія основних елементів) умовно поділяється на такі етапи, що забезпечують цілісність уроку:

- підготовчий, що включає організаційний момент, актуалізацію знань і способів діяльності учнів, лаконічне повторення попередньо вивченого матеріалу (пригадати проаналізовані на попередніх уроках художні образи, зміст елементарних термінів або відомості про митців, творчість, яких уже вивчалася, заспівати вивчену пісню тощо);
- основна частина, що передбачає виклад і організацію засвоєння нового матеріалу (бесіда, організація сприйняття творів мистецтва та художньо-практичної діяльності учнів);

- підсумок - лаконічне оцінювання, за різні види діяльності, за загальний внесок у спільну роботу.

Зрозуміло, що наведені класифікації досить умовні, їх не можна стандартизувати. Варіювання, змінювання, комбінування, синтезування різних елементів залежать від змісту навчального предмета, теми уроку, конкретної педагогічної ситуації, навіть від настрою педагога та учнів

Однак, перші кроки в чудовий світ мистецтва не завжди легкі. Нерішучість, невпевненість у своїх силах, заважає дітям вільно почувати себе, досягати успіхів в оволодінні практичними навичками та вміннями, гальмує творчий розвиток.

Саме тому від вибору вчителем методу виконання завдання залежить результат дитячої творчості.

Урок, побудований у формі казки, дає можливість зробити навчальний процес більш доступним, зацікавити учнів творчою діяльністю. Адже саме казка здатна з перших слів захопити дитину, ввести її в особливий чарівний світ, стимулюючи уяву, розвиваючи фантазію. Виклад навчального матеріалу мовою казки є ефективним методом розуміння та засвоєння навчального матеріалу.

Створити на уроці чарівну казкову атмосферу допоможе використання нетрадиційних методик малювання.

Малюємо по черзі

Якщо у класі є діти, які не хочуть малювати, спробуйте захопити їх своїм прикладом. Візьміть папір та починайте малювати щось цікаве. Може, це гараж з машинами, або роботи, або маленькі феї на квітковій галявині. Вибір залежатиме від смаків учнів. І дуже скоро ці учні приєднаються до вас і з задоволенням домалюють щось своє.

Малюнок плюс

Дуже цікаво поєднувати малюнок і аплікацію: малюнок можна доповнити деталями з тканини, вати, кольорового паперу. Наприклад, з паперу робимо об'ємну квіточку, з тканини – платтячко у дівчинки, листочки на дереві. Можна використовувати тканину з малюнком. Вирізвавши тканинні квіти, яблучка, звірят, доповнюємо рими наш малюнок. Стануть у нагоді і різноманітні наклейки, що продаються у відділах канцтоварів.

Малюємо незвичайними предметами

Зазвичай малювання асоціюється з пензлем або олівцями. Але малювати можна різноманітними предметами.

Пальчикове малювання

Немає пензлика. Що робити? А от же вони, 10 пензликів – 10 пальчиків. Можна вмочити палець у фарбу і малювати лінії. Це буде і дощ, і травичка, і хвилі, і гілки дерев. А можна ставити кольорові плями. Так можна намалювати повітряні кульки, кульбабку, квіточки на дереві. А можна зобразити осіннє дерево відразу всією п'ятірнею. Намасти подушечки пальців фарбами осінніх кольорів, і станемо «топати» ними по гілках намальованого дерева. Ось вам і різнобарвне осіннє вбрання.

Поролонові візерунки

Вирізвавши з поролонової губки різноманітні геометричні фігурки, можна створювати чудові візерунки та орнаменти. Потрібно лише підготувати розведену фарбу, вмочити у неї штампи і прикладати до паперу. Таке малювання сприяє не лише естетичному розвитку дитини, а й вчить орієнтуватися на папері, тренує у складанні логічних послідовностей, знайомить із симетрією. З допомогою такого малювання можна подорожувати до казкового лісу і зобразити там ягідки горобини, червону суницю, лісові

дзвоники. Гарною вийде і вишиванка та намисто у дівчинки або яскравий хвіст у півника. Головне, щоб процес творчості подобався, викликав емоційний відгук у юного художника.

Нитки і ниточки

Ниткопис – це техніка створення малюнків-сюрпризів за допомогою звичайних вовняних ниток. Для цього візьмемо аркуш паперу або картону, складемо його навпіл. Кінець вовняної нитки на 10 см опускаємо в гуаш, потім затискаємо забарвлену нитку між зігнутим папером і водимо нею там. Забираємо нитку, розгортаємо та дивуємось незвичайним малюнкам. Можна разом подумати, на що схоже зображення, придумати йому назву. Можна зафарбувати одночасно декілька ниток у різні кольори та створити ще цікавіший малюнок.

Ляпкографія

- Чи пам'ятаєте ви казку О.Толстого «Золотий ключик»? чому Мальвіна розгнівалася на Буратіно і закрила його в комірчині?
- Дійсно, за пляму на новенькому папері. А давайте ми з вами зараз відправимося у Країну Буратінію й трохи побешкетуємо.

Наберіть на пензлик гарну краплю акварельної фарби і легенько стукніть по ньому рукою. На чистому папері з'явилися кумедні плямки. Не сумуйте, що забруднився папір.

А тепер утворіть плями різного кольору і уважно їх роздивіться. На що вони схожі? Як бачите, плями у нас не прості, а чарівні. Ось Мальвіна, Вінні-Пух, Ведмедик...

Діти домальовують ті деталі і елементи, яких не вистачає, щоб малюнок став цікавим і виразним.

Видування малюнків

Сподобалось? Тоді покличемо Вовчика- брата і відправимось до Баби Яги. Та не бійтеся. Плямки допоможуть нам сховатися. Накрапайте чорної фарби на аркуш і подуйте на цятки через трубочку. Тепер густий ліс врятує вас від злої Баби Яги.

Чарівні малюнки

Важко зустріти дитину, яка не любить чари. Ми можемо допомогти дітям зробити чарівний малюнок власноруч. Спочатку малюємо на білому аркуші малюнок восковою свічкою. Далі діти зафарбовують весь аркуш фарбою і виявляють чарівний малюнок – фарба не лягає на воскові елементи. Такий вид малювання викликає захват у дітей, і вони ладні малювати знов і знов.

Малювання гумкою

Діти молодшого шкільного віку дуже люблять яскраві кольорові малюнки. А от простий олівець залишають без уваги. Запропонуйте дітям цікаві перетворення простого олівця у казковій подорожі Олівчика і Гумки.

Не сподобався Олівчику білий колір паперу. Вирішив перетворити його на сірий. Активні штрихи щільно лягали на поверхню.

Образився Аркуш на Олівця, засумував: «Як тепер діти малюватимуть?»

Та раптом з'явилась Гумка. Весело посміхнулась і давай витанцьовувати на сірому Аркуші.

Раз, два, три, і... сірий морок перетворився на чудову зимову сніжинку.

Техніка розбризкування

Привернути увагу дітей можна незвичним завданням, що викличе у них додатковий інтерес.

Намалюйте силует метелика не торкаючись аркуша. Не знаєте як? Тоді приступимо до роботи разом.

Якось Зубна Щіточка та Метелик вирішили погратися. Щіточка весело пірнала у відкриті баночки з Фарбою і намагалася бризнути на Метелика. Та він хитро посміхався, танцюючи у повітрі.

Довго гралися друзі. Втомився Метелик, вирішив трохи перепочити і присів на середину аркуша. Та Зубна Щіточка не хотіла здаватися і давай розбризкувати Фарбу то на аркуш, то на Метелика. Метелик розсердився на свою подружку і полетів. Але на аркуші серед кольорових крапочок залишився його силует. Ось так Зубна Щіточка намалювала метелика, не торкаючись аркуша.

Порада : щоб отримати гарні набризки, треба провести лінійкою по щетині щітки від себе. Можна використати і звичайний пензель, постукуючи по ньому пальцем.

У такий спосіб можна декорувати уже готовий малюнок. Наприклад, додати до пейзажу ефект дощу або снігопаду.

Використання розглянутих методик можна показати на прикладі уроку образотворчого мистецтва у 1 класі.

Тема: Прості форми. Взаємозв'язок основної форми та її частин.

Виразальні можливості силуетних форм.

«Родина строкатих рибок»

Мета:

навчальна: поглиблювати знання учнів із кольорознавства; навчати дітей основ образотворчої грамоти; повторити назви кольорів та їх спектральну послідовність; продовжувати формувати поняття про теплу і холодну групу

кольорів; дати основи роботи у змішаній техніці, дати поняття про закони композиції; продовжити знайомство з силуетними формами й декором;

розвиваюча: розвивати дрібну моторику руки; розвивати фантазію, уяву, художнє сприйняття образотворчої діяльності, уміння передавати своє ставлення до побаченого;

виховна: навчати працювати в колективі, забезпечувати доброзичливу атмосферу, стимулювати розвиток допитливості, виховувати почуття смаку, почуття кольору, бережне ставлення до природи.

Обладнання та матеріали: ілюстрації та ескізи відомих авторів, ілюстрації та фотографії риб різноманітних форм, гуаш, олівці, картон, клей, шаблони, великий аркуш для колективної роботи, комп'ютер, музика К.Дебюссі «Море».

Тип уроку: комбінований.

Х і д у р о к у

I. Організація класу

Дзвоник всім нам дав наказ –

До роботи швидше в клас.

Попрацюємо старанно,

Щоб урок пройшов не марно.

Перевірка готовності учнів до уроку. Організація робочого місця.

- Подивіться, чи все необхідне є для уроку?

Створення емоційного настрою до роботи.

На дошці – малюнки із різною мімікою.

- Які із цих личок можна назвати сумними, злими, веселими, зляканими, хитрими?

- Яке обличчя вам сподобалось найбільше?

- Відтворіть цей вираз обличчя мімікою.

Міміка – виразні рухи м'язів обличчя.

- Ті, що вам не сподобались, я зніму з дошки.

- Щоб урок був вдалим, треба заpastись гарним настроєм. Посміхніться один одному. Ось таку посмішку й гарний настрій збережіть до кінця уроку.

А зараз на аркушах для тренувальних вправ відтворіть вираз обличчя, який відповідає вашому настрою.

II. Актуалізація опорних знань

- У кожного є свій улюблений колір. Намалюйте на аркуші для тренувальних вправ драбинку з шести кольорів: від найулюбленішого до найменш улюбленого.

- Перелічіть свої улюблені кольори. За що ви їх любите?.

- Перш ніж ми приступимо до роботи, я б хотіла розповісти одну історію.

На заводі, де народжувались комп'ютери, серед величезної кількості новеньких електронних машинок жив маленький комп'ютер на ім'я Компусик. Йому зовсім не хотілося лежати на складі і чекати, поки він потрапить до якоїсь школи, щоб подружитись там з хлопчиками і дівчатками і розповісти їм багато цікавого.

Був Компусик дуже жвавим і цікавим, а найбільше любив малювати. Та мав він одну проблему – було у нього лише три фарби: червона, жовта та синя. А йому так хотілося намалювати зелену травичку, оранжевий апельсин та ніжну фіалочку. Тож вирішив він не чекати, а попросити дітей допомогти.

- Допоможемо Компусикові?

- Як же допомогти йому одержати потрібні кольори?

- Давайте ми покажемо Компусикові як правильно змішувати кольори

- (Діти працюють на палітрах)

Гра «Колірний круг дружби».

Учитель розкладає на столі квадратики жовтого, синього, червоного кольорів кольором донизу. Учні витягають по одному квадратику і стають у коло. За допомогою лічильки обирається ведучий. Він стає в центрі кола, і йому зав'язують очі. Ведучий крутиться, клас хором повторює лічильку: «Три чарівні кольори — обери один для гри!» Той, на кого вказав ведучий, коли закінчилася лічба, виходить у центр кола. Разом з ведучим вони показують усім свої кольорові квадратики. Клас має сказати, який колір вийде, якщо змішати кольори квадратів. Учень, який назве предмет, забарвлений у цей колір, одержує квадратик цього кольору. Ведучий стає в коло, а той, кого вибрали, стає ведучим, і гра повторюється. У кого наприкінці гри набереться найбільше квадратиків — той переміг.

III. Правила роботи і техніки безпеки:

- головне на малюнку розміщується посередині;
- головне на малюнку не має бути надто великим або надто малим;
- ретельно промиваємо пензлик при кожній зміні фарби;
- не розмахувати пензлем під час роботи.

IV. Пояснення нового матеріалу

Ми помандруємо сьогодні у захопливу подорож морським дном. Ви вже знаєте, що в морі дуже багато найрізноманітніших жителів.

Інтерактивна вправа «Асоціативний куц»

- Що вам спадає на думку, коли ви чуєте слово «море»?
- Одна із гілочок нашого куца – риби. В гості до рибок ми й вирушимо на уроці.

Глибоко-глибоко в синьому морі жила дивовижна блискуча рибка з золотими лусочками. Вона так пишалася своїм незвичайним убранням, що

вважала себе кращою за інших і ні на кого не звертала уваги. Маленькі рибки із захватом милувалися її неприступною красою.

Одного разу найменша рибка зважилася заговорити з блискучою красунею і попрохала:

—Вибачте, сестричко, чи не подаруєте ви мені одну свою лусочку? Вона така яскрава, що буде світити замість ліхтарика, і я перестану боятися темряви.

Нічого не відповіла блискуча рибка, тільки, гордо змахнувши хвостом, пропливла повз неї.

Маленька рибка зітхнула і повернулася до своїх веселих подружок. Вони затіяли гру в піжмурки в заростях водоростей і зовсім забули про блискучу рибку.

Горда рибка-одиначка зі смутком подивилася на своїх сусідок і прошепотіла:

—Чому їм так добре? Вони такі непоказні, але весь час граються і веселяться. А я така гарна і завжди одна. Ніхто не грається зі мною, ніхто не бажає розмовляти! Що ж мені робити?

—Поділися своїм багатством з іншими. Роздай рибкам по одній лусочці. Ти, звичайно, станеш не такою гарною, але довідаєшся, що таке дружба,— прошепотіла у відповідь стара морська зірка.

—Позбавитися своєї краси?! Нізащо! — вигукнула блискуча рибка і попливла в зарості актиній.

Але плавати самій було так сумно, а маленькі рибки гралися так весело, що блискуча красуня замислилася: «Мабуть, і правда нічого страшного не станеться, якщо я поділюся своїми блискучими лусочками». І вона подарувала маленьким рибкам блискучі ліхтарики — кожна одержала чудовий подарунок. Рибки-малята так щиро раділи і дякували їй, що наша рибка розчулено змахнула плавцем сльозинку і зняковіло відвернулася. «Боже мій, як соромно! Я була такою пихатою і жадібною, а бути щедрою, виявляється, теж щастя!»

З того часу всі рибки засяяли сліпучою красою, і наша блискуча рибка ніколи більше не залишалася сама. І в морі запанували дружба і веселощі.

«Мозковий штурм»

- Чому було сумно блискучій рибці?

- Чому поганим бути легко?

Чому хорошим бути важко?

- Чому нас вчить казка про рибок? *(Коротке обговорення.)* Давайте разом створимо царство рибок, використовуючи наявні в нас матеріали. Кожний намалює свою рибку, і разом зберемо їх в одну дружну родину.

- Та спочатку давайте разом намалюємо домівку рибок – морське дно.

Пальчикове малювання (колективне зображення морського дна)

(На прикріпленому на дошці ватмані учням пропонуємо зобразити морське дно технікою пальчикового малювання, використовуючи заздалегідь підготовлену фарбу)

Демонстрація зображень рибок на слайдах з обговоренням особливостей їх будови.

Повторення будови риб з поетапним зображенням вчителем. Учні малюють свою рибку пальцем у повітрі і починають малювати.

V. Фізкультхвилинка

Встало вранці ясне сонце,

Зазирнуло у віконце.

Ми до нього потяглися,

За промінчики взялися.

Будем дружно присідати,

Сонечко розвеселяти.

Встали – сіли, встали – сіли.

Бачте, як розвеселили?

Нумо, разом, нумо, всі, -

Потанцюймо по росі.

VI. Самостійна робота

Для підвищення творчого настрою звучить музика (К.Дебюссі «Море»)

Тренувальні вправи ігрового характеру:

Вправа 1. «Пензлик танцює» - пензлик прикладається до аркуша паперу паличком або кінчиком, залишаючи слід, який повторюється у орнамент.

Вправа 2. «Пензлик потягується» - від плямки витягаємо лінію, працюючи всією площиною пензлика, поступово переходячи на самий кінчик.

У кожного з вас вийшла чудова рибка. Подивіться, які вони різні! Наклейте свою рибку на «море». Тепер намалюйте кущики водоростей, (*визначення розміщення водоростей на малюнку*) щоб нашим рибкам було де гратись у піжмурки.

VII. Колективна робота

За допомогою вчителя учні розглядають можливі варіанти композиції.

VIII. Підведення підсумків уроку

Обговорення дитячих робіт.

Підсумовуючи сказане вище, можна зробити деякі висновки.

1. Нестандартні уроки дозволяють урізноманітнювати форми й методи роботи, позбавлятися шаблонів, створюють умови для виховання творчих здібностей

школяра, розширюють функції вчителя, дають змогу враховувати специфіку певного матеріалу та індивідуальні особливості кожної дитини.

2. Використання нестандартних форм уроків сприяє формуванню пізнавальних інтересів школярів, діти безпосередньо беруть участь у процесі навчання. Пізнавальна діяльність учнів переважно має колективний характер, що створює передумови для взаємодії суб'єктів навчання, дає можливість для обміну інтелектуальними цінностями, порівняння й узгодження різних точок зору про об'єкти, які вивчаються на уроці.

3. Ефективність нестандартних уроків забезпечується за умов володіння вчителем методикою їх проведення та умілого використання таких уроків у певній системі в поєднанні з традиційними формами роботи.

4. Введення дидактичних ігор та ігрових ситуацій дозволяє учням у більш доступній формі пізнавати красу навколишнього світу, розширювати і поглиблювати свої пізнавальні інтереси, оволодівати основами образотворчої грамоти, сприяє створенню атмосфери невимушеного творчого пошуку, емоційного комфорту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Казкова подорож на уроках образотворчого мистецтва//Розкажіть онуку - 2010. - №3. – с.34-44.

2. Нестандартні форми уроків//Початкове навчання і виховання – 2006. – №5(педагогічна академія Пані Софії)

3. Нетрадиційні методики зображувальної діяльності//Обдарована дитина – 2012 - №5. – с.48-53.

4. Типи, жанри і структура уроків// Машан Л. М. Методика навчання мистецтва в початковій школі. – К. Ранок, 2006. – с. 58 – 60.

4. Курінша В. І. Дидактичні ігри на уроках образотворчого мистецтва//Початкове навчання і виховання – 2006. – №19-21. – с. 53-55
5. Юшкіна О. Ігри та вправи до уроків образотворчого мистецтва//Початкова школа. – 2007. - №11. – с. 39-40
6. Дидактичні ігри на уроках образотворчого мистецтва – БВПШ – 1999. -№21-22. – с. 44-46